

Állampolgárság, társadalmi nem és globális egyenlőtlenség

„Az ember legnemesebb része az útlevel, amely nem is keletkezhet az egyén születéséhez fogható egyszerűséggel. Hiszen az ember akár a legkönnyelműbb módon, bárhol világra jöhet, míg az útlevel soha. Ennek kiválóságáért elismerés is jár, miközben egy ember éppolyan kiváló is lehet, mégsem ismerik el.”

Bertolt Brecht: Menekült párbeszéd

„Hogy létezik egyáltalán olyasmi, hogy jogokhoz való jog – amelynek jelentése annyi, mint olyan kapcsolatrendszerben élni, amelyben bennünket cselekedeteink és véleményünk alapján ítélnek meg –, mindezt csak azóta tudjuk, amióta e jogot elveszített emberek milliói jelentek meg, és a világ új globális szerveződése miatt ezt vissza sem tudják szerezni.”

Hannah Arendt: A totalitarizmus gyökerei

Bevezetés

Az Európába érkező menekültek kezelésével kapcsolatos jelenlegi vitákban központi dimenziókként tűnnek fel az állampolgárságra és a nemekre épülő egyenlőtlenségek, amelyek mentén ki kell térni a fogadó társadalom és a bevándorló csoportok közötti állítólagos különbségekre. A politikai párbeszéd során ezek a minták megjelennek a „biztonságos származási országok”, a társadalmi élősökökként és bűnözőkként számontartott, Balkán-térségből menekültek, illetve a menedékkérő férfiak által elkövetett „újfajta szexuális erőszak” következetes konstrukciójában. A média ezt a különbségtételt olyan – többek között – német/európai önábrázolás mellett közvetíti, amely akár az önmegvalósító nők, akár a homoszexuálisok jogaira hivatkozva,

civilizációs és morális tekintetben is igen fölényeskedő. Ezeket újabban maga a CSU¹ és a Pegida² is programjába foglalja a menekültek integrációjának mércéjeként (saját mércéjeként már kevésbé).

Az Európai Unióban mindemellett a migráció és az állampolgárság jelenkori kezelése során Nyugat-Európa nagy múltra visszatekintő történeti hagyományára a modernitás, haladás és civilizációs fölény forrásaként hivatkoznak. Az említett szervezetek legutóbbi követelése a koloniális jellegű gender- és állampolgársági vonatkozású lépések újbóli megerősítését vonják maguk után: a különböző nemzeti és etnikai férfi mintákat és női testképeket a jobboldali pártok egymás ellen kijátszották, amikor a „kölni szilveszteri eseményeket” arra használták fel, hogy az „afrikai erőszaktevőkkel” szemben koloniális szemléletmódú és rasszista félelmeket keltsenek, illetve az emberi és menedékjogokat a nemzeti és uniós határok „védelme” érdekében korlátozzák, miközben a menekült nők és az LMBT-személyek számára éppúgy hiányoznak az alkalmas szállások és felszerelések. Így végső soron mindannyiuktól megtagadják a szükséges védelmet, vagy esetleg felfüggesztik a családegyesítés folyamatát. Ahogy az országos jobboldali-nemzeti pártok ugrásszerű megerősödése, úgy a határlezárásokat és a bevándorlók kiutasítását követelő felhívások mögött is egyfajta növekvő „Nyugat-kultusz” rejlik. A nyugati civilizációs fölény és a kiváltságok biztosítása (amire már a Pegida név is nyíltan utal) – az EU-ban és a nyugati világ szélesebb körében – elválaszthatatlanul összekapcsolódik az előjogokat adó állampolgári státusszal és a gazdasági jóléttel.

Ebből kifolyólag, ebben a cikkben az állampolgárság és a nemek dimenziói mentén fennálló egyenlőtlenségek történelmi keletkezését követjük nyomon. Ezáltal azt kívánjuk megmutatni, hogy az egyenlőtlenségi struktúrák régiókon átnyúló összefonódásait már az európai gyarmati terjeszkedés óta végigkísérték bizonyos nyugati-kapitalista elképzelések a nemi szerepekről, normákról és munkamegosztásról. A társadalmi nemi (gender-) kategória azóta jellemzi az állampolgárság intézményét, amióta ez létrejött. Emellett a gender és az állampolgárság igen bonyolult módon összekapcsolódtak a társadalmi rétegződés és egyenlőtlenség olyan további dimenzióival, mint a faji meghatároz(ó)dás és a rabszolgaság. Ugyanakkor álláspontunk szerint, az állampolgársághoz köthető sztereotípiák a nemek mellett világszerte éppolyan fontos rétegződési dimenziót képeznek, mint a társadalmi mobilitás. Csakúgy az európai társadalmakon belüli, nemeken alapuló egyenlőtlenségek, ahogy a gyarmatosítások korában

a gyarmatosított és gyarmatosító férfi szereplők közötti egyenlőtlenségek is oda vezettek, hogy a nemi meghatározottság és az állampolgárság (ahogy annak nemi vonatkozása is) napjainkig a legfontosabb tényezői a szegény és gazdag országok polgárai közötti egyenlőtlenségeknek. E feltevés igazolásához első lépésben egy globális és a gyarmati viszonyokkal szemben kritikus nézőpontból világítjuk meg az állampolgárságot és a társadalmi nemi kategóriát. Ezt követően sorra vesszük az állampolgárság megszerzését célzó, különböző nemi meghatározású stratégiákat, mint a házasságkötés, az anyaság és a szexturizmus. Az ilyen jellegű állampolgári cselekmények (acts of citizenship) által az egyenlőtlen állampolgári jogok felboríthatók, olyan céllal, hogy a nemi és faji alapon megkülönböztető, gyarmati struktúrákat a szereplők kijátsszák, újarögzítsék, majd el is sajátítsák. Cikkünket végül egy olyan vádbeszéddel zárjuk, amely azt sürgeti, hogy a fennálló koloniális és interszekcionálisan felépített nemi viszonyok nagyobb teret kapjanak a globális erőviszonyok elemzéseiben.

Az állampolgárság globális megközelítése

A (globális) egyenlőtlenségeket vizsgáló elemzések többnyire a jövedelem, vagyoni helyzet, képzettségi szint, státusz vagy foglalkozás különbségeire vonatkoznak. A jelen cikk azonban kritikai nézőpontból vizsgálja meg a nemek és az állampolgárság mint meghatározó társadalmi rétegződési tényezők jelentős szerepét. Az európai gyarmatosító terjeszkedés óta a gyarmati viszonyokból fennmaradt attribúciók keretében a nemi szerepekről, normákról és a nemek közötti munkamegosztásról alkotott nyugati-kapitalista elképzelések kivetítése és alkalmazása zajlott. Ezek a kivetítések éppúgy érvényesültek a globális rendszer központjaiban és peremein élő fehér nőkkel kapcsolatban, mint ahogy a nem fehéreként megkülönböztetett, „feminizált” csoportokkal, a faji alapon megkülönböztetett nőkkel, az etnikai közösségekkel, illetve a gyarmati társadalmakkal szemben.

Az állampolgárság mint a modern nyugati társadalmak intézménye rendszerint a szociális egyenlőtlenségek csökkentésére hivatott mechanizmusként értelmezhető. Amíg ez minden állampolgárt ugyanazon jogokkal, és ezáltal elméletileg ugyanazon lehetőségekkel ruházza fel, addig a társadalmi-gazdasági különbségeket ellensúlyozza. Míg a szociológia klasszikusai kitanútanak e felfogás mellett, a globális megközelítések során egyre több kétség merül fel e szemléletmóddal

szemben. Az állampolgárság globális egyenlőtlenségekre gyakorolt hatásának kérdését először felvető szerzők egyike Rogers Brubaker volt, mégpedig 1992-ben megjelent *Citizenship and Nationhood in France and Germany* című könyvében. Brubaker arra hívja fel a figyelmet, hogy ma minden állam korlátozza az állampolgársághoz való hozzáférést. Ennek egyik módja a születési állampolgárság elve (*ius soli*) szerint az állam területén való születés kitétele, a másik a leszármazás elve (*ius sanguinis*), amely legalább egy állampolgársággal rendelkező felmenő feltételéhez köti az állampolgárságot. Ezt meglehetősen önkényes módon, mégpedig a születési (és a születéstől kezdve fennálló) attribúció által teszi, és ezzel igen eltérő mértékben és minőségben szabályozza az állampolgárok hozzáférést a közjavakhoz, a munkapiacokhoz, az infrastruktúrához és a társadalombiztosítási rendszerekhez. Ezért Ayelet Shachar (2009) jogtudós Brubaker után a „születési jogi sorshúzás”³ kifejezéssel illette a politikai közösségekre jellemző jogok megadásának mai logikáját. Ezzel az állampolgárság intézményének a globális egyenlőtlenségek újratermelődésében betöltött jelentős szerepét kívánta hangsúlyozni. Központi érve úgy szól, hogy az állampolgárság egy körültekintően szabályozott rendszer, amely a szűkös erőforrásokhoz való hozzáférést a politikai közösség „természetes” örökösire korlátozza. Ez éppúgy érvényes a gazdag és a szegény országok között nagymértékben eltérő, szűkös erőforrásokra, például a jövedelemre, ahogy – tragikus módon – az olyan létfenntartáshoz szükséges forrásokhoz való hozzáférésre is, mint a tiszta víz, az orvosi ellátás és az élelmiszer. Ennek tekintetben tehát döntő szerepet játszik a gazdag országban születés véletlenszerűsége.

Shachar provokatív álláspontja szerint, az egyenlőtlenség egyik legfontosabb, globális szintű ismérve – vagyis az állam politikai közösségében való tagság, azaz maga az állampolgárság – a középkori feudalizmushoz hasonlóan működik. Az örökölt vagyonhoz (*inherited property*) hasonlóan – teljesítménytől függetlenül – automatikusan továbbadja az egyik generáció a következőnek, és ezzel nem önállóan szerzett, hanem egy döntő jelentőségű, neki tulajdonított jellemzőt képvisel. Ez önmagában meghatározó következményekkel jár azok életlehetőségeire nézve, akiket – akár haszonélvezőként, akár e csoportból kimaradóként – érint. E tekintetben a *ius sanguinis* (leszármazás) és a *ius soli* (születési állampolgárság) elve hasonlóan súlyos következményeket hordoz a globális egyenlőtlenség rendszerén belüli lehetőségek elosztására nézve.

A nemek pedig ehhez hasonló módon, hozzárendelt és egyenlőtlen kategóriákként honosodtak meg. A migrációt és a globális egyenlőtlenségeket tekintve, a két osztályozási mód szorosan és elválaszthatatlanul – interszekcionálisan – összekapcsolódik. Az egyenlőtlen és nemi meghatározódású szervezeti formák összhangban álltak az egyenlőtlen állampolgársági jogok strukturális elosztásával. Az állampolgárság modern/koloniális intézményét ezek már a bevezetése óta formálták, és az állampolgárság új formáiban és elveiben újra működésbe lépnek és kifejezésre jutnak. A nemi alapú megkülönböztetés fokozatos mechanizmusai és ezeknek a Nyugat-Európában fennálló, a(z egykori) gyarmatokkal szemben eltérő sajátosságai közötti folytonosság az állampolgárságon mint középponti intézményen alapszik. Ez fenntartja a nők és a férfiak, ugyanakkor a modern világ és a vele szemben gyarmati viszonyban álló államok (a „globális Észak” és a „globális Dél”) közötti egyenlőtlenségeket is, és szorosan kapcsolódik a faji és szexuális alapú megkülönböztetés, illetve a munkafeltételekből adódó létbizonytalanság különböző formáihoz. Különösen a társadalmi nemi meghatározottság (*gendering*, Sheila Pelizzon, 1998.) koncepciója hordoz magában általános fogalomként ezzel kapcsolatban számos, régiókon átnyúló folyamatot. A mostani jelenségek alapján egyértelművé válnak a nemi alapú megkülönböztetés azon megnyilvánulásai, amelyek ún. „szexuális kivételezettség” (Dietze 2015) formájában fejeződnek ki. Emiatt a „nyugati társadalmak” (azaz „a Nyugat”) a „tökéletesen emancipált” (Dietze 2010) állapot megvalósítóinak képzelik magukat, és a nemi alapú emancipációs elmaradottságot, a nemi alapú előítéletességet, a szexuális erőszakot és a homofóbiát kivetítik a „nem nyugati” (muzulmán), a nyugatitól eltérő jegyeket képviselő személyekre, ebben az esetben a fehér nyugati nőiséget és a szexuális szabadságot fenyegető jelenségként megalkotott „észak-afrikai férfiak” kategóriájára. Az éppen kibontakozó párbeszéd azt mutatja meg, hogy mennyire erősen összefonódnak egymással a társadalmi rétegződés tengelyei, azaz az állampolgárság és a nem/nemi meghatározottság, illetve, hogy egyáltalán lehet-e ezek között összefüggés. A vita továbbá azért folyik, hogy a „veszélyes” férfiaság feltételezett származási országait „biztonságos származási országokká” nyilvánítsák, és így ezen országok polgárait a menedékhez való alapvető jogból strukturálisan kizárják.

Az állampolgárság globális megközelítése alapján a nyugati nemzetállamokban az állampolgári jogok intézményesítése maga után vonja a nem európai, nem fehér és nem nyugati lakosságnak a polgári, szociális és kulturális jogokból való törvényes (és fizikai) kizárását. A számos kutató által koloniális konstrukcióként közzétett társadalmi nemi (gender) kategória (McClintock 1995; Stoler 1997; Lugones 2007) az állampolgárság keletkezése óta jellemzi annak modern/gyarmati viszonyokat fenntartó intézményét. A nők mind a nyugati, mind a nyugaton kívüli államokban csak fokozatosan részesültek az állampolgársági jogokból, mialatt a más régiókból származó férfiakat és nőket a koloniális tengelyek mentén különböztették meg nemük szerint. A kolonialitás megközelítései (Quijano 2000; Mignolo 2000; Lugones 2007/2008) – elsősorban latin-amerikai összefüggésben – az egyenlőtlenül, nemek szerint megkülönböztetett állampolgári jogoknak, mint a modernitás / gyarmati viszonyrendszer fontos alkotóelemeinek strukturális elosztását vitatják, amelyre az állampolgársággal összefüggő kolonialitás fogalmát használjuk (Boatcă – Roth 2016).

A szabadságot, azaz a rabszolgaság ellentétét képviselő nyugat-európai, intézményesített állampolgárság megjelenésével egyidejűleg a nők jogait formálisan a férfi hatalomnak rendelték alá, és a szabad mozgáshoz való jogukat ennek megfelelően korlátozták. Közvetlenül a francia forradalmat követően az állampolgársági jogokat csupán a férfiakra vonatkoztatták, akiket az adófizetés, a katonai szolgálat teljesítése és ezzel a társadalmi rend fenntartásához való hozzájárulás képessége „aktív polgárokká” minősítette. A nők, a külföldiek és a gyermekek ezzel szemben a „passzív polgárok” közé számítottak, és valamennyi politikai jog birtoklásából ki voltak zárva (Blackburn 1988, 198.; Wallerstein 2003, 653.). Amíg ez a fehér nyugat-európai nők számára olyan átmeneti rendelkezésként érvényesült, amelyen a további oktatási intézkedéseknek felül kellett kerekedniük, addig a rabszolgává tett afrikai férfiak és nők áruvá és „pure flesh” (Broeck 2006) minőséggé, azaz puszta hússá redukálása kirekesztette őket minden olyan társadalmi (nemi) pozícióból, amely az állampolgárokéhoz hasonlítható lenne.⁴

Ahogy Olympe de Gouges a *Declaration of the Rights of Women and the Female Citizen* (1791) szövegében, úgy Mary Wollstonecrafts is utal *A Vindication on the Rights of Women* (1792) című követelésé-

ben a férfiaknak az emberi jogi és állampolgársági vitából származó haszonrészére – látható eredmények nélkül. Az 1793-ban lefektetett francia alkotmány kiterjesztette az aktív állampolgárságot valamennyi felnőttkorú (nem szükségszerűen vagyonos) férfira. Ez a nők társadalmi közösségi tagságát a férfiakhoz való viszonyuktól tette függővé, és egyre inkább kizárta őket a kultúra férfiak által uralt területeiről (Hanagan 2002, 167.).⁵ A magánháztartások kulturális és előírások kötelezettsége a nyugat-európai polgári környezetben egyidejűleg maga után vonta az ott elvégzett fizetetlen munka természetes erőforrásként, ezért „nem munkaként” való konstrukcióját.

Pnina Werbner és Nira Yuval-Davis ennek megfelelően úgy írják le a nők állampolgári jogokból való kizárását, mint „a magán-, családi és érzelmi élet megtestesítőiként való honosításuk eredendő jellemzőjét”, illetve mint a „férfias, racionális, felelősségteljes és tiszteletre méltó közösségi tér konstrukciójának elemi hozzátartozóját” (1999, 6.). Amíg a nőket, a gyerekeket és a külföldieket ilyen módon – a férfiak által vélhetően sikeresen átvészelt – civilizációs folyamat múltbéli (igaz, közelmúltbéli) állapotának megfelelő szintre degradálták, addig az állítólagos egyetemes elvek megvalósítása állandó faji és nemi alapú partikularizmust teremtett. Ennek megfelelően a kirekesztés „a gyarmati szereplőktől kezdve a nőkön, bizonyos osztályokon, és faji alapon megkülönböztetett kisebbségeken át az egyéb szexuális beállítottságú és képességekkel rendelkező személyekig mindenkire” kiterjedt (Dobrowolsky – Tastsoglou 2006, 10.).

A koloniális-rasszista és nemi meghatározású munkamegosztás genealógiája

Ahogy már említettük, a társadalmi nemek kategóriái az állampolgárság keletkezése óta jellemezték annak modern/koloniális intézményét. A feminista kutató, Gayle Rubin a *The Traffic in Women* (1975) című esszéjében úgy írja le a „biológiai és társadalmi nemek rendszerét” (a továbbiakban: sex-gender-rendszer), mint egy olyan „megállapodási csomagot” (set of arrangements), amelyben a biológiai nem társadalmi nemet értenek, és amely minden szociális és gazdasági viszony prototípusaként szolgál.⁶ E rendszer keretében a férfiak egymás között nőket cserélnek egy olyan folytonosság mentén, amely a prostitúciótól a házasságkötésig terjed (Rubin 1985). Rubin a sex-gender-rendszert a kapitalista gazdaság velejárójának tekintette, amely

viszont az emberiség egész történelme folyamán átszötte a kultúrát. Jean Franco ezzel szemben azzal érvel, hogy az elnyomott nők – azaz a rabszolgává tett bennszülött nők – csereügyleteinek bizonyos formái a hódítás szerves részét képezték. Ezek a nők a spanyol hódítóknak szánt ajándékként, illetve az azték és spanyol férfiak közötti cserekereskedelem tárgyaiként jelentek meg (1999, 71.).⁷ Miközben María Lugones egy globális szemléletű és egy gyarmati viszonyokat mellőző elemzést (Wallerstein 1974 ; Mignolo 2000) feminista nézőpontból vizsgál, megalkotta a kapitalizmusra jellemző „modern/koloniális gender-rendszer” (modern/colonial gender system) fogalmát, hogy erre mint a társadalmi nem, a modernitás és a kolonialitás egymással kölcsönhatásban lévő képződményére hivatkozzon:

A gyarmatosítás nem a prekoloniális, európai gendermintákat és gyakorlatokat kényszerített rá az alávettettekre. Helyette olyan új genderrezsimit hozott létre, amely a fehér polgári gyarmatosítókétól nagyon különböző viszonyokat eredményezett az alávettett férfiak és nők számára. Vagyis sok társadalmi nemet hozott létre, és megteremtette magát a gendert mint koloniális koncepciót és a termelési és tulajdonviszonyok, kozmológiák és a megismerés formáinak egyfajta szerveződési módját (Lugones 2007, 186.)

A faji és nemi meghatározottság sajátos összekapcsolódása az európai gyarmatok rabszolgatartó rendszerén belül különösen egyértelművé vált. Az őslakosok és a rabszolgák ki voltak zárva a gyarmatosítók által birtokolt állampolgársági jogokból, továbbá a szabályozások és törvényi eljárások önkényes módon érvényesültek. Amíg a rabszolgák behozatala olcsóbb volt, mint a munkaerő természetes növelése, addig tervszerűen megakadályozták, hogy a Karibi-térségben leigázott nők családot alapítsanak és gyerekeket szüljenek (Mies 1996, 91.). A transzatlanti rabszolgakereskedelem 1806-os felszámolása után viszont a helyi utódnemzés (local breeding) máris jövedelmező lehetőséggé vált. A gyarmatosítók civilizációs küldetéstudatával állt összhangban a polgári házassági norma bevezetése, amelyet az őslakosok nemiségéről feltételezett alacsonyrendűség elleni stratégiaként vetettek be. A gyarmati uralomra igen magas fenntartási költségeket rótt az egykori rabszolgák ellenállása, amelyet a gyarmatosítók vagy a családmag, esetleg mindkettő által elvárt monogámia azonnali kényszerítésével szemben tanúsítottak.⁸

A rabszolgatorú nők szülés elleni heves tiltakozásai a 19. század elején a brit Karibi-térségben, illetve a 20. századforduló idején a németek által gyarmatosított délnyugat-afrikai területeken fordul-

tak elő. Ezek súlyosan érintették a földbirtokosok terveit, hiszen ők a rabszolgák természetes utódaival jutottak olcsó munkaerőhöz. A gyarmati világban sokféle „változatban” megjelentek az ún. „fajokat vegyítő” házasságok⁹ is. Ezek megakadályozása érdekében viszont állami jogi intézkedések gondoskodtak arról, hogy az afrikai német gyarmatokon 1908-ban mindkét házastárs és a gyermekeik állampolgársága és választójoga is elveszzen. Ugyanakkor a gyarmatosító fehér férfiak és a fekete afrikai nők közötti szexuális kapcsolatot addig megtűrték, amíg ebből nem született utód (Mamozai 1982. 129.). Mindkét intézkedés célja az volt, hogy a nem fehér lakosság ne tehessen szert tulajdonra, és így választójoga se lehessen. Ennek a legerősebb járulékos hatása azonban az volt, hogy a fekete nőket ágyas vagy prostituált szerepkörbe kényszerítették, a fehér nők jelentőségét pedig egyre inkább a háztartás és az anyai funkciók ellátására korlátozták (Bush 1981; Alexander 1991).

Ahogy az alapvető fogyasztási javak Európán kívüli előállítását „elmaradottnak” és „alacsonyrendűnek” nyilvánították, ezzel párhuzamosan a Nyugat-Európában propagált polgári családmódellet oda vezetett, hogy a női házimunkát „munkán kívüli tevékenységnek” bélyegezték, és a nőket általában a fizetetlen munkavégzés normájával azonosították.

A nők jelenleg világszerte növekvő részvétele a munkapiacra, a munka ezzel egyidejű szerkezeti átalakítása, illetve az egyre kedvezőtlenebb munkafeltételekből adódó létbizonytalanság növekedése pontosan rávilágít a megváltozott nemi szerepek globális szintű hatásaira. Az állampolgárság megszerzéséhez vezető stratégiák, mint a házasságkötés, az anyaság és a szexturizmus éppen az egyenlőtlen állampolgársági jogok megdöntésének módszereit képezik. Ezen állampolgári cselekedetek („acts of citizenship”, Isin – Nielsen, 2008) keretében a nemi, koloniális és faji meghatározottságú struktúrák gyakran előtűnnek, ismét érvényesülnek, és mélyebb szintekre is beszivárognak.

Állampolgári cselekedetek – „Globális gondozói láncok, turizmus, globalizált házassági piac”

Ahogy az előbbieken kifejeztük, a hozzárendelt sajátosságok között a nemeken túl az állampolgárság éppolyan fontos dimenziója a rétegződésnek, mint a társadalmi mobilitás. Globális szinten a magasabb

osztályok tagjai azzal a hatalmas előnnyel számolhatnak, hogy sem az efféle hozzárendelésekkel, sem a valós migrációval nincs dolgunk. Nemcsak az egyén állampolgárságától, hanem pénzügyi forrásaitól is nagyban függ, hogy a legális státusz megszerzésével elért társadalmi mobilitás egy jóléti államban vajon migrációnak vagy inkább egy felépített/megalapozott státusznak számít. Ezért az állampolgársággal kapcsolatos hozzárendelések kikerülése érdekében a piacokhoz való hozzáférés egyre nyilvánvalóbb, habár ritkán járható út, és csak csekély számú gazdag szereplő előtt szabad. Az ő esetükben a mobilitást mégis ritkán nevezik migrációnak – ellenben ők képezik a „globális befektetők”, „külföldiek” (*expats*) vagy „adózási okokból betelepült külföldiek” (*foreign residents for tax purposes*) csoportját. Ezen szereplők migrációs folyamatát gyakran áttelepülésként (*relocation*) tartják számon vagy „üzleti migrációnak” (*businessmigration*) minősítik. Különösen egyértelművé teszi az állampolgárság és a magántulajdon közötti párhuzamot az állampolgársági jogoknak az utóbbi években világszerte megfigyelhető áruba bocsátása, vagyis a tartózkodási engedélyek és állampolgárságok megvásárolhatósága (Boatca 2015, 189.).

A globális munkamegosztással összhangban áll azon magas pozícióban lévő vagyonos – főként férfi – egyének jelenléte, akiknek egy kiváltságokat ígérő állampolgárságot módjukban áll megvásárolni. Az állampolgársághoz tapadó globális „gender-nyereségeket” tekintve elmondható, hogy a magántulajdon koloniális jellegű öröklődése elősegíti a privilegizált – nyugati – állampolgárság öröklődését, ugyancsak koloniális viszonyokat fenntartva. A nők jelenleg világszerte növekvő részvétele a munkapiacra, a munka szerkezeti átalakítása és a munkafeltételekből adódó létbizonytalanság növekedése olyan jelenségeket hoznak létre, amelyekről mostanában „a munka elnöiesedése”, „a szegénység elnöiesedése” és „a migráció elnöiesedése” címszavak alatt folyik vita.¹⁰ Ilyen módon a szegénység elterjedése a nők körében összefüggésben áll olyan nemzeteken átnyúló és globális folyamatokkal, mint a határokon átlépő migráció elnöiesedése és a kiszolgáltatott, nem hivatalos munkaviszonyok – mint pl. a magánháztartások területének – elnöiesedése.¹¹ A munka és a migráció elnöiesedésével összefüggésben, újabban „a nemek nemzeteken átnyúló rangsorolásáról” beszélnek, amely a nemek etnicizált és faji konstrukcióira épül. A nőket kiválóan alkalmas munkaerőnek állítják be a futószalag melletti mechanikus folyamatokhoz vagy a varrómunkákhoz – tehát a világszerte alacsony

képzettséget igénylő munkának tekintett és rosszul fizetett tevékenységekhez. A nemek ilyen szempontból olyan globális strukturális kategóriákként tűnnek fel, amelyek faji és etnikai meghatározottságú osztályokhoz kapcsolódnak, valamint a helyi és globális munkapiacokon, szervezeteken és hatalmi struktúrákon keresztül jelennek meg (Dannecker 2005, 280.). A feminizálás tehát jellemzője egy sor olyan egyenlőtlenséget generáló folyamatnak, amelyek együtt járnak a gazdasági globalizáció nők helyzetére kifejtett hatásaival. Mialatt – a munkapiaci diszkriminációt, az erőforrásokhoz, tudáshoz és hitelekhez való korlátozott hozzáférést tekintve – a szegénység feminizálása magában hordozza a nők szegénységi kockázatait, addig ez nemzetközi és globális összefüggésben maga után vonja, egyrészt, a migráció határokon átnyúló feminizálását, másrészt a kiszolgáltatott, nem hivatalos foglalkoztatási viszonyok feminizálását is. A szegénység, a migráció és a munka feminizálása erőteljes hatással van a munkaviszonyok változásaira, az állampolgárság megszerzéséért bevetett „trükkökre”, illetve a bevándorlók etnikai és faji meghatározottságára. Hiszen globális perspektívából nézve a nemek közötti hierarchiák átalakulási folyamatai a munka újbóli felosztásához vezetnek – leginkább a nőket érintően, de a globális „Nyugat–Kelet” és „Észak–Dél” tengelyek mentén is jellemző. A *Global Care Chains*, azaz globális gondozói láncok útján a különböző régiókból bevándorló nők kielégítik a globális Észak háztartási és ápolási munka iránt növekvő keresletét, és elvégzik az ottani nőkre háruló ápolási feladatokat.

Barbara Ehrenreich és Arlie Russel Hochschild a *Global Woman. Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy* (2004) című könyvükben világosan összefoglalják azokat az elsődleges lehetőségeket, amelyek a migráció feminizálásával megnyílnak a faji alapon (nem fehérként/nem nyugatiként) megkülönböztetett nők előtt. A nemi meghatározódású, gyarmati jellegű vagy globális egyenlőtlenségek strukturálisan is visszatükröződnek a globalizált házassági piacon és a szexturizmus forgatókönyveiben (O’Connell Davidson – Sanchez Taylor, 1999). Ezek összhangban állnak a fentebb említett társadalmi és fizikai mobilitással kapcsolatos egyenlőtlenségekkel, amelyek a mai nemspecifikus állampolgársági, esetleg migrációs politikákban is megnyilvánulnak.

(Szex-)turizmus, házasság és anyaság, azaz az állampolgársághoz vezető ösvények – „(Fast) Tracks”

A többnyire férfi befektetőktől eltérően a vagyontalan nők, transznemű személyek és a faji alapon megkülönböztetett szereplők a mobilitásért cserébe¹² önmagukat kínálják. Ez annyit jelent, hogy testüket, érzelmi munkát, házimunkát vagy mindezt egyben hajlandók nyújtani azért, hogy az állampolgársággal végül előrébb kerüljenek a társadalmi ranglétrán. A „globális Dél” számos térségében képviseli a turizmus ágazata a kemény valutához, fogyasztási javakhoz vagy luxuscikkekhez való kevés hozzáférési lehetőségek egyikét. Néhány esetben a turistákkal való találkozás még a mobilitás esélyeit is javíthatja, csakúgy, mint egy turistavízummal, tartózkodási engedéllyel, sőt, házassággal és nyugati útlevéllel lehetővé vált külföldi út. Az Észak és Dél közötti turizmus – illetve szex- vagy románcturizmus¹³ – alapját legfőképpen mégis az elmélyült egyenlőtlen hatalmi struktúrák adják. Hogy ki és hol lehet turista, és ott ki szolgálja őt ki, ez teljesen aszimmetrikus, és koloniális rétegződési tengelyekhez van kötve, amelyekre erősen jellemző a faji és nemi meghatározottság. A nyugati útlevél (közepes vagy magas jövedelmű) tulajdonosai az állampolgársággal járó kiváltságaikat például arra is használhatják, hogy a Karibi-térségbe utazzanak. A románc- és szexturizmus bármely nemi és szexuális irányultságú nyugati turista „álomnyaralásának” elválaszthatatlan részét képezi a legtöbb olyan, egykor gyarmatosított régióban, amely gazdasága nagy mértékben függ a turizmustól (O’Connell Davidson – Sánchez Taylor 1999).¹⁴ A koloniális helyzetű „mások” egzotikus idegen csoportként való azonosításához és szexuális meghatározottságához komoly hagyomány fűződik (McClintock 1995). Ennek hátterében a nyugati férfiak és nők korukból, nemükből és/vagy társadalmi osztályukból fakadó hátrányos helyzete nem érvényesül, mégpedig az ún. „fehérlétből” származó kulturális/faji meghatározódáson alapuló tőkének („cultural/racial capital of whiteness”, Shohat, Stam, 2012. 191.) köszönhetőn, amely nekik, (szex-)turistáknak a Nyugaton kívüli világban ugyancsak az állampolgársághoz társuló kiváltsággal jár. A „globális Dél” üdülőhelyein dolgozó szexmunkások az állampolgárság hiányából fakadóan erotikus tőkévé válnak, amely tény a fekete bőrű testhez társított koloniális és faji meghatározottságú, erotikus nyugati képzetten alapul. E képzetten keresztül ők anyagi haszonhoz igyekeznek hozzájutni egy strukturálisan egyenlőtlen találkozás keretében (Roth 2013). A Nyugaton kívülről érkező társak eközben mégis

nagymértékben függenek a kiváltságos útlevelel birtokos partnerük kegyességétől. A nők és egyéb marginalizált csoportok itt különösen gyakran válnak mentális vagy szexuális erőszak áldozatává.¹⁵

A kétnemzetiségű párok a legtöbb nyugati országban még évekkal a házasságkötést követően is tehetetlenek a bizalmatlansággal, az ellenőrzésekkel és a törvénytelen névnyilvánítással szemben (Messinger 2013, 377.). Azon stratégiák vagy állampolgári lépések (*acts of citizenship*), amelyek a társadalmi mobilitást a házasság által segítik elő, az állami szankciók célpontjává váltak. A leszármazás (*ius sanguinis*) elve alapján őket (egy vérjogon alapuló polgári közösségben) mintegy „hamisított származásúnak” (*forged descent*) bélyegzik (Boatca 2014). Olyan esetekben, ha a párnak csak az egyik tagja európai uniós állampolgár, a bejegyzett élettársi jogviszonyhoz számos európai államban – például Németországban, Görögországban, Dániában, Észtországban, Litvániában és Lettországon – mindkettőjüknek törvényes tartózkodási engedéllyel kell rendelkeznie. Németországban és Ausztriában jellemző, hogy az uniós és nem uniós állampolgárok közötti, tartózkodási engedély megszerzését célzó házasságot becsmérő kicsengéssel „színlelt házasságnak” tartják. Ezt a fogalmat viszont soha nem vonatkoztatják két nyugati állampolgár közötti házasságkötésre – amely éppúgy irányulhatna adókedvezmény vagy más állami kiváltságok megszerzésére. Ennek ténye a magas szintű, intézményesült rasszizmusra világít rá (Messinger 2013, 386.).¹⁶ A gyanús házaspárokat megalázó állami ellenőrzéseknek vetik alá, pl. bejelentetlen látogatásoknak, amelyeknek a kapcsolat „valódiságát” kell igazolniuk. Irene Messinger az osztrák eset elemzése során (2013) egyértelmű összefüggéseket állapít meg a számos uniós államban megerősített migrációs ellenőrzések és a kétnemzetiségű, azaz olyan párok jogi helyzetének szigorítása között, ahol az egyik fél nem uniós állampolgár. A kétnemzetiségű párok állami felügyeletének erőteljesen nemi, faji és osztálymeghatározottságú dimenziói nyilvánvalók. A leggyakrabban azokat az alacsony jövedelmű osztrák nőket gyanúsítják, akik olyan afrikai férfiakkal állnak házasságban, akik nem legálisan települtek az országba. Ezzel szemben az ázsiai nőkkel házasságban élő osztrák férfiak ugyanekkora csoportja nem számít gyanúsának, és aligha van felügyeletnek kitéve. Továbbá a kor különbség csak akkor számít gyanúsának, ha az osztrák nő a férfinél számottevően idősebb. Ezenkívül az alacsonyabb jövedelmű csoportok lehetőségeit is korlátozzák, mert 2006 óta a pároknak 1200 euró feletti rendszeres jövedelmet kell felmutatniuk.

A fent leírt módszerek elsősorban azt mutatják meg, hogy az állampolgárságon nyugvó rendszerek hogyan áthatók alá az interszekcionálisan nemekhez kötődő praktikák, mint a turizmus és a házasság útján. Másodsorban ezen lépések megítélése és büntetése alapján egyértelművé válnak az állampolgárságnak mint a globális egyenlőtlenségek központi tengelyének és a nemi meghatározottságnak az összefonódásai.

Kitekintés

A koloniális, faji és etnikai alapú konstrukciókon nyugvó állampolgárság, valamint a gyarmatosítás során újból megalkotott nemi/társadalmi nemi kategória napjainkig a globális egyenlőtlenségek legfőbb tartópillérei. Ahogy az említett példák világossá teszik, az állampolgárság leíró logikájának „saját fegyverrel” való támadására tett kísérletek – például az állampolgárság házasság útján történő megszerzésével – a nemzetközi és pénzügyi intézmények részéről kritikába, büntetésekbe ütköznek, és bűncselekménynek minősülnek. Az ilyen kísérleteket jogi ellenintézkedésekkel igyekeznek kivédeni, illetve a faji, etnikai és nemi meghatározottságú tengelyek mentén felügyelni és ellenőrizni. Mivel a „globális Északon” élő, jómódú középosztálybeli családok a gyermekgondozás, háztartási munka, idősgondozás és szexuális szolgáltatások tekintetében a bevándorlóktól váltak függővé, így – Ehrenreich és Hochschild szerint – megszületik „a hagyományos nemi kapcsolatot tükröző globális kapcsolat [...]”.

A fejlett világ átveszi a régi patriarchátus családfőjének szerepét a világban – aki elkényeztetett, mindenre jogot formál, nem tud főzni, takarítani, és egyedül nem találja meg a zokniját. A szegény országok pedig felveszik a hagyományos női szerepeket – vagyis türelmesek, gondoskodók és önfeláldozók. Az a típusú munkamegosztás, amelyet a feministák már akkor bíráltak, amikor még „helyi” volt, ma, képletesen szólva, globálissá vált (Ehrenreich – Hochschild 2004, 11.).

Az említett példák ezzel a (strukturálisan) gyarmati viszonyokat őrző dimenziókra, valamint a nemek és az állampolgárság interszekcionális kapcsolatára utalnak. Mindkét kategória történelmi jelentőségű lett, kontextustól függően eltérők lehetnek, és emellett a fennálló koloniális és interszekcionális nemi viszonyokat magukban

foglaló, kapitalista hatalmi struktúrák jellemzik őket. Ugyanakkor ezek a struktúrák az előítéletek megkerüléséhez rendhagyó/szabályellenes állampolgári cselekedeteket hívnak életre, noha ezek teljesen egyenlőtlen erőviszonyok között zajlanak. Az Európába érkező menekültek kezeléséről szóló jelenlegi vitákkal párhuzamosan, a leírt állampolgárságból és társadalmi nemekből fakadó egyenlőtlenségek – az ezekkel szembeszegülő módszerekhez hasonlóan – előreláthatóan fokozódni fognak. Ugyanakkor ezek már jelenleg is a fent leírt koloniális jellegű intézkedések erősödéséhez vezetnek, amelyek a gender és az állampolgárság mentén működnek. Ebben a vonatkozásban a nemi meghatározású hatalmi viszonyok elemzéséhez sürgősen ajánlott a koloniális jellegű strukturális tengelyek átgondolása. Idetartozik az interszekcionalitás jelentésének transzlokális keretek közötti továbbgondolása is. Ha ezen aggasztó folyamatokat ellensúlyozni kívánjuk, ahhoz elengedhetetlen a globális egyenlőtlenségek, valamint a migráció globális és interszekcionális megközelítése.

Irodalom

- Alexander, Jacqui M. 1991: Redrafting Morality: The Postcolonial State and the Sexual Offences Bill of Trinidad and Tobago. In: Chandra T. Mohanty – Ann Russo – Lourdes Torres. (Hrsg.): *Third World Women and the Politics of Feminism*. Bloomington, 133–152.
- Andrews, George Reid 2000: *Afro-Latin America*. Oxford.
- Blackburn, Robin 1988: *The Overthrow of Colonial Slavery*, London, Verso.
- Brubaker, Rogers 1992: *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge, MA.
- Boatca, Manuela 2015: *Global Inequalities Beyond Occidentalism*. Farnham.
- Boatca, Manuela 2014: Commodification of citizenship: Global inequalities and the modern transmission of property. In: Wallerstein, Immanuel – Chase-Dunn, Christopher – Suter, Christian (eds.): *Overcoming Global Inequalities*. Boulder, CO, 3–18.
- Boatca, Manuela – Roth, Julia 2016: Unequal and Gendered: Notes on the Coloniality of Citizenship. *Current Sociology*, Marz 2016, 191–212.
- Broeck, Sabine 2008: Enslavement as regime of western modernity: Re-reading gender studies epistemology through black feminist critique. *Gender Forum* 2008/2.. www.genderforum.org.
- Broeck, Sabine 2008: Property: Gender and Slavery. *Gender Forum* 2006/14. www.genderforum.org/issues/raceing-questions-iii/property/?print=1 (30.06.2016).
- Bush, Barbara 1981: White >ladies<, coloured >favourites< and black >wenches<; Some Considerations on Sex, Race and Class Factors in Social Relations in White Creole Society in the British Caribbean. *Slavery & Abolition: A Journal of Slave and Post-Slave Studies* Vol. 2 (3), 245–262.

- Dannecker, Petra 2005: Transnational Migration and the Transformation of Gender Relations: The Case of Bangladeshi Labor Migrants. *Current Sociology* 53 (4), 655–674.
- Dietze, Gabriele: Deutsche Exzeptionalismen – Willkommenskultur und Austerität. In: Blog Feministische Studien, 07.09.2015. <http://blog.feministische-studien.de/author/gabi-dietze/>.
- Dietze, Gabriele: Der okzidentalistische Geschlechterpakt. Emanzipation als uneingelöstes Versprechen. In: polar 9, Herbst 2010. www.polar-zeitschrift.de/_09.php?id=441#441.
- Dobrowolsky, Alexandra – Tastsoglou, Evangelia 2006: Crossing boundaries and making connections. In: Dobrowolsky, Alexandra – Tastsoglou, Evangelia (eds.): *Women, Migration and Citizenship: Making Local, National, and Transnational Connections*. Farnham, 1–35.
- Ehrenreich, Barbara – Hochschild, Arlie (eds.) 2004: *Global Woman: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*. New York.
- Forestell, Nancy Margaret – Moynagh, Maureen Anne (eds.) 2012: General Introduction. Documenting First Wave Feminisms. In: Forestell, Nancy Margaret – Moynagh, Maureen Anne (eds.): *Documenting First Wave Feminisms. Volume I: Transnational Collaborations and Crosscurrents*. Toronto, xix–xxv.
- Franco, Jean 1999: La Malinche: From Gift to Sexual Contract (1992). In: Pratt, Mary Louise – Newman, Kathleen (eds.): *Critical Passions: Jean Franco: Selected Essays*. Durham and London, 66–82.
- Goring, Darlene 2006: The history of slave marriage in the United States. *Journal Articles*. Paper 262.
- Gutiérrez Rodríguez, Encarnación 2010: *Migration, Domestic Work and Affect. A Decolonial Approach on Value and the Feminization of Labor*. New York.
- Hanagan, Michael 2002: Gewalt und die Entstehung von Staaten. In: Wilhelm Heitmeyer – Michael Hanagan (Hrsg.): *Internationales Handbuch der Gewaltforschung*. Wiesbaden: 153–176.
- Isin, Engin F. – Nielsen, Greg M. (eds.) 2008: *Acts of Citizenship*, London.
- Lugones, Maria 2008: The coloniality of gender. In: *Worlds and Knowledges Otherwise*. Spring 2008. 1–17.
- Lugones, Maria 2007: Heterosexualism and the colonial / modern gender system. In: *Hypatia* 22(1), 186–209.
- Mamozai, Martha 1982: *Herrenmenschen: Frauen im deutschen Kolonialismus*. Reinbek.
- Morrison, Karen Y. 2010: Slave mothers and white fathers: Defining family and status in Late Colonial Cuba. *Slavery & Abolition* 31(1): 29–55.
- McClintock, Anne 1995: *Imperial Leather: Race, Class and Sexuality in the Colonial Context*. New York – London.
- Messinger, Irene 2013: There is something about marrying... The case of human rights vs. migration regimes using the example of Austria. In: *Laws* 2, 376–91.
- Messinger, Irene 2012: *Schein oder nicht Schein. Konstruktion und Kriminalisierung von >Scheinehen< in Geschichte und Gegenwart. Reihe Kritik & Utopie*. Wien.
- Mies, Maria 1996: *Patriarchy and Accumulation on a World Scale*. London.
- Mignolo, Walter D. 2000: *Local Histories, Global Designs. Coloniality, Subaltern Knowledges, and Border Thinking*. Princeton.

- O'Connell Davidson, Julia 2001: The sex tourist, the expatriate, his ex-wife and her >other<: The politics of loss, difference and desire. In: *Sexualities* 4(1), 5–24.
- O'Connell Davidson, Julia – Sánchez Taylor Jacqueline 1999: Fantasy islands: Exploring the demand for sex tourism. In: Kempadoo, K. (eds.): *Sun, Sex and Gold: Tourism and Sex Work in the Caribbean*. Lanham, MD, 37 4.
- Parvulescu, Anca 2014: *The Traffic in Women's Work: East European Migration and the Making of Europe*. Chicago.
- Pearce, Diana 1978: The Feminization of Poverty: Women, Work, and Welfare. In: *Urban and Social Science Review*, 11, 28 6.
- Pelizzon, Sheila 1998: *But can she spin? The decline in the social standing of women in the transition from feudalism to capitalism*. PhD Dissertation, State University of New York at Binghamton.
- Pruit, Deborah – LaFont, Suzanne 1995: For love and money: Romance tourism in Jamaica. In: *Annals of Tourism Research* 22(2), 422–440.
- Quijano, Anibal 2000: Coloniality of power, Eurocentrism, and Latin America. In: *Nepantla: Views from South* 1(3), 533 –574.
- Roth, Julia 2013: Entangled inequalities as intersectionalities: Towards an epistemic sensibilization. In: *desiguALdades.net Working Paper No. 43*. www.desiguALdades.net/bilder/Working_Paper/43_WP_Roth_Online.pdf?1367229865.
- Rubin, Gayle 1975: The traffic in women: Notes on the >political economy< of sex. In: Reiter, Rayna R. (eds.): *Toward an Anthropology of Women*. New York, 157–210.
- Sánchez Taylor, Jacqueline 2010: Sex tourism and inequalities. In: Cole, Stroma – Morgan, Nigel (Hrsg.): *Tourism and Inequality: Problems and Prospects*. Wallingford / Cambridge, MA.
- Shachar, Ayelet 2009: *The Birthright Lottery: Citizenship and Global Inequality*. Cambridge, MA / London.
- Shohat, Ella – Stam, Robert 2012: *Race in Translation: Culture Wars around the Postcolonial Atlantic*. New York.
- Stoler, Ann Laura – Cooper, Frederick (eds.) 1997: *Tensions of Empire: Colonial Cultures in a Bourgeois World*. Berkeley.
- Vereinte Nationen 2000: UN Millenniumsziele. www.armut.de/bekaempfung-der-armut_internationale-strategien_un-millenniumsziele.php.
- Wallerstein, Immanuel 1974: *The Modern World-System. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York.
- Wallerstein, Immanuel 2003: Citizens all? Citizens some! The Making of the Citizen. *Comparative Studies in Society and History*, 45, 4, 650–679.
- Werbner, Pnina In: Sexualities Yuval-Davis, Nira 1999: Introduction: *Women and the new – discourse on citizenship*. In: Werbner, Pnina – Yuval-Davis, Nira (eds.) *Women, Citizenship, and Difference*. New York – London.

Jegyzetek

¹ Bajor Keresztényszociális Unió / Christlich-Soziale Union in Bayern, amely kizárólag Bajorországban működik, Németország többi részében testvérpártja, a CDU van jelen. A CSU és a CDU jobbközép pártok tagjai az Európai Néppártnak. (A ford.)

- ² Hazafias Európaiak a Nyugat Iszlamizálódása Ellen (Patriotische Europäer Gegen die Islamisierung des Abendlandes): 2014 októberétől 2016 júliusáig működő idegenellenes mozgalom, amely Drezdából indult. (*A ford.*)
- ³ Valamennyi fordítás tőlem származik – *A ford.*
- ⁴ „[...] az európai-amerikai modern világban az afrikai származású rabszolgák soha nem minősültek nőknek (ez következett logikusan abból, hogy nem tekintették embernek őket), és ezért nem formálhattak jogot arra, hogy részt vegyenek a gender kortárs társadalmi konstrukciójában, illetve annak megkérdőjelezésében [...] – a kategória, amely lehetővé tette volna a fekete nők számára a társadalmi alkufolyamatokban és párbeszédben való részvételt, nem vonatkozott a »tárgyakra«, amelyet pusztá húsként konstruáltak meg, és úgy is kezeltek. Továbbá magának a gendernek a kategóriája is abban a kontextusban jelent meg a nyugati transzatlanti retorikában, hogy fogalmi keretet teremtsenek a fehér nők számára, akik nem akarták, hogy rabszolgaként, tárgyként kezeljék őket.” (Broeck 2008, 15.)
- ⁵ Számos afroamerikai és afrikaribi, többnyire egykori rabszolganő utalt már korán a társadalmi nem és a „race”, azaz a „faj” szó egyidejű megjelenésére, illetve ezek teljesen különböző, nemi alapú besorolására kolonialis/rasszista hézagok mentén, valamint többszörös hátrányos megkülönböztetésről számoltak be.
- ⁶ Amerikában már az első feministák szembeszálltak az ellen, hogy a nők az állampolgárság eszközével automatikusan férjükhöz voltak kötve (ugyanis a nők abban az esetben elvesztették állampolgárságukat, ha más nemzetiségű férfihez mentek feleségül).
- ⁷ Franco a „hódítás megtestesítőiként” ír az olyan „megvásárolt”, „elcserélt” – a feminizált pozíciótól mégis eltérő – nőkről, mint a mexikói Malinche, és azt állítja, hogy a nőkereskedelem ilyen jellegű, kolonialis gyakorlatai előkészítették „a szükséges szexuális és más praktikus szolgáltatásokat” az Újvilág lakossága számára, illetve egy mesztic társadalom alapjait tették le (Franco 1999, 76.). Franco e szokásokat az „ajándék gazdaság végének” és a szerződésben szabályozott kereskedelmet/cserét megelőző átmeneti jelenségeknek tekinti (Franco 1999, 74.).
- ⁸ A rabszolgastátusz személyek esetében a házassággal kapcsolatos gyakorlatok és előírások igen sokfélék voltak, az USA-ban például a törvényes házasság a rabszolgák számára nem volt megengedett (Goring 2006.). Mivel gazdájuk magántulajdonának számítottak, és a rabszolgatartó társadalmakban sem szociális, sem emberi státuszuk nem volt, ezért gyakran önkényes szabályoknak és szokásoknak voltak kitéve (Andrews 2000 für verschiedene Praktiken und Rechtsnormen).
- ⁹ Morrison 2010-ben összehasonlítja azokat a 19. századi kubai, braziliai és USA-beli tiltásokat és törvényi rendelkezéseket, amelyek a „fajokat vegyítő” házasságok ellen irányultak.
- ¹⁰ Az 1990-es években eredetileg az ipari nemzetek, (USA és Németország) kontextusában (Pearce 1978) vizsgálták a nőket érintő elszegényedési kockázatokat és ezek globális jelentőségét olyan tényezők mentén, mint a munkapiaci diszkrimináció, az erőforrásokhoz, tudáshoz vagy hitelekhez való korlátozott hozzáférés. Végül az Egyesült Nemzetek Szövetsége által készített dokumentumokon keresztül kerültek be a köztudatba (Egyesült Nemzetek Szövetsége, 2000.).
- ¹¹ Az újabb tanulmányok szerint a házimunka feminizálása nemcsak mennyiség kérdése, vagyis a nők magas arányának köszönhető e területen, hanem sokkal inkább a munkának tulajdonított minőségről szól (Gutiérrez Rodriguez 2010, 101.).

- ¹² Amíg a külföldi befektetők állampolgárságát és a munkaerő vándorlását úgy alakítják, hogy minél többen jussanak hozzá a kiváltságokkal járó állampolgársághoz, addig a bevándorlók faji alapon bűnözőkké nyilvánítása a központi régiókban – elsősorban az EU-ban és az USA-ban – csakis azt célozza, hogy a bevándorló munkaerő számára egyedüli opcióként az örökölt állampolgárság és a hosszadalmas honosítási eljárások álljanak rendelkezésre.
- ¹³ Néhány kutató „románcturizmusnak” (*romance tourism*) nevezi a szegényebb régiókban (többnyire heteroszexuális) nők által igénybe vett olyan turisztikai szolgáltatásokat, amelyek célja az ott lakókkal folytatott romantikus és/vagy szexuális kapcsolat készpénz, fogyasztási vagy kiutazást megkönnyítő javak ellenében. Ez az igen ellentmondásos fogalom több okból is különbözik a „szexturizmus” fogalmától. Egyrészt a turistanők alkalmi nyári kalandként mesélnek találkozásaikról, határozottan elhatárolódva a („férfiaknak kínált”) szexturizmustól, másrészt, mert ez több, mint pusztán megfizetett szexuális szolgáltatás (közös szórakozás, étkezés, tánc vagy akár a teljes nyaralás ideje alatti kíséret) (Pruit – LaFont, 1995; O’Connell Davidson 2001). Ulrich Seidl „Paradies: Liebe / Paradiesom: Szerelem” (2013) című félig-meddig dokumentumfilmje szemléletes példával állt elő.
- ¹⁴ A szexturizmus-kutatásról, szexturizmusról és az egyenlőtlenségekről: Sánchez Taylor 2010.
- ¹⁵ Továbbá léteznek olyan házassági ügynökségek is, amelyek a szegény országokból származó (főleg) nők „faji-erotikus” tőkéjét kínálják a „globális Északon” élő férfiak (és nők) „állampolgárságon nyugvó előnyeieért” cserébe, azoknak, akiknek társkeresési szándékai vagy valamilyen sajátos igényüknek megfelelő partnerük megtalálása a saját társadalmukon belül nehézségekbe ütközik (pl. egy sokkal fiatalabb, odaadó, gondoskodó, vonzó hölgy, aki az ügynökség katalógusából máris kiválasztható).
- ¹⁶ Érdekes módon a német (vagy más) állampolgárok és üldözött zsidók (a náci diktatúra idején állampolgárságuktól megfosztottak) közötti házasságkötéseket „védelmi házasságnak” (*Schutzehhe*) nevezik (Messinger 2012).

(Fordította: Balogh Györgyi)

Eredeti megjelenés: *Feministische Studien*. Volume 34: Issue 2. 189–206.